

Sporočilo za medije

Čas je za obnovo mokrišč!

Letošnji svetovni dan mokrišč, ki ga vsako leto obeležujemo 2. februarja, poteka pod sloganom: Čas je za obnovo mokrišč!

Zakaj?

Zdrava mokrišča so nepogrešljiva za preživetje ljudi in zdrav planet!

Mokrišča so eden najbolj ogroženih ekosistemov na Zemlji, ki je bil močno degradiran ali popolnoma uničen predvsem zaradi človekovih dejavnosti in nerazumevanja pomena mokrišč za človeka in naravo.

Med mokrišča štejemo območja, ki so stalno ali občasno ovodenela, v svoji okolici jih najpogosteje poznamo kot močvirja, nizka barja, šotišča, soline, poplavne mokrotne travnike, poplavne gozdove, slane lagune, poplavne ravnice rek, mlake in podobno. So naravnega ali umetnega nastanka, s stoječo ali tekočo vodo, ki je sladka, polslana ali slana.

Mokrišča izginjajo trikrat hitreje kot gozdovi. Od leta 1700 je izginilo več kot 80 % mokrišč, od sedemdesetih let prejšnjega stoletja pa več kot 35 %. Število rastlinskih in živalskih vrst celinskih mokrišč se je zmanjšalo za 81 %, število vrst obalnih in morskih mokrišč za 36 %. Izginjanje mokrišč povzročajo človekove dejavnosti kot so izsuševanje in zasipavanje mokrišč zaradi kmetijstva in pozidave, onesnaževanje vode in izsekavanje mokriščne vegetacije ter prekomerno izkoriščanje virov. V zadnjih desetletjih mokrišča vse bolj ogroža tudi širjenje invazivnih tujerodnih vrst ter podnebne spremembe.

Dosegli smo prelomno točko, ko moramo ponovno razmisliti o tem, kako ljudje vplivamo na okolje ter zaustaviti uničevanje teh pomembnih ekosistemov in poskrbeti za njihovo obnovo.

Zdrava mokrišča so zibelka biotske raznovrstnosti, vir pitne vode in izjemnega pomena za blaženje in prilagajanje na podnebne spremembe.

Zdrava mokrišča zagotavljajo nujne ekosistemske storitve, kot so kakovostna pitna voda, prehranske dobrine, uravnavajo mikroklimo in podnebje, predstavljajo učinkovite ponore in izjemna skladišča ogljika ter blažijo negativne učinke ekstremnih podnebnih pojavov, kot sta suša in poplave.

Izguba in degradacija mokrišč je eden poglavitnih vzrokov za suše, požare, poplave, pomanjkanje pitne vode. Mokrišča so naravni zbiralniki in zadrževalniki vode ter količinsko bogatijo podtalnico. Zagotavljajo nam večino sladke vode. Obenem so mokrišča naravne čistilne naprave, zato jih imenujemo tudi ledvica pokrajine. Še posebej v sušnih časih je njihova vloga izjemno pomembna: so kot naravne spužve, ki v času suše sproščajo shranjeno vodo. Zaradi zadrževanja vode, v času večjih količin padavin in visokih vodostajev zmanjšujejo možnost poplav.

Obnova mokrišč je znanstveno prepoznana kot nujnost in je ključnega pomena za trajnostni razvoj, zdrav planet in ljudi. Zdrava mokrišča predstavljajo na **naravi temelječe rešitve**, ki so izjemnega pomena za reševanje podnebno – biodiverzitetne- vodne kriza, globalnega izziva, kakršen do sedaj še ni bil zabeležen. Na naravi temelječe rešitve imajo celostno pozitiven vpliv

na naravo in ljudi ter za razliko od tudi dobro izvedenih tehničnih rešitev ne povzročajo negativnih vplivov na okolje.

Mokrišča na svetovni ravni zagotavljajo ekosistemske storitve, v vrednosti 41,5 bilijonov EUR letno in neposredno ali posredno prispevajo k 75 kazalnikom ciljev trajnostnega razvoja Agende ZN 2030.

V Sloveniji mokrišča predstavljajo manj kot pet odstotkov površine ozemlja, številna so del evropskega naravovarstvenega omrežja Natura 2000 in sodijo med zavarovana območja. Med njimi so tri lokalitete, ki so uvrščene tudi na seznam mednarodno pomembnih mokrišč Ramsarske konvencije: Sečoveljske soline, Škocjanske jame ter Cerkniško jezero s Križno jamo in Rakovim Škocjanom.

Pomemben del obnove mokrišč v Sloveniji poteka s projekti za območja Nature 2000.

V Sloveniji mokrišča v velikem delu obnavljamo s projekti za območja Natura 2000, ki so sofinancirani iz državnega proračuna in iz različnih evropskih finančnih mehanizmov, kot so program LIFE, Evropski sklad za regionalni razvoj in Norveški finančni mehanizem. Ohranjanje in varstvo mokrišč v naravnem stanju, ki poteka v okviru javne službe ohranjanja varstva narave in lokalnih skupnosti, je bistveno cenejše kot njihova obnova, poleg tega obnova nekaterih mokrišč, kot so šotna barja, ni mogoča. Obnova mokrišč najpogosteje vključuje:

- izboljšanje hidroloških razmer: izboljšanje rečne dinamike in pretočnosti, ustrezno čiščenje vodnih jarkov;
- odstranjevanje zaraščanja ter odstranjevanje invazivnih tujerodnih vrst rastlin in živali;
- prilagojeno kmetijsko prakso na mokrotnih travnikih: časovna omejitev košnje, prepoved uporabe gnojenja;
- obnova vodnih teles zaradi zasipavanja, regulacij ali drugega omejevanja vodnega toka;
- vzpostavitev novih vodnih teles, kot so mlake, luže, kali in mreže mlak.

Eden prvih pilotnih projektov celovite obnove mokrišč je bil Projekt LIFE Narava - Obnova in ohranjanje habitatov in ptic v naravnem rezervatu **Škocjanski zatok** je projekt uspešne obnove degradiranega zavarovanega območja, po industrijski degradaciji v 80. letih preteklega stoletja, ki je zahteval obsežno načrtovanje in gradbena dela za ponovno vzpostavitev prvotnega stanja. Obnova je obsegala predvsem ureditev in povečanje sladkovodnih, morskih in brakičnih oziroma polslanih življenjskih okolij. Škocjanski zatok je danes eno izmed jeder trajnostnega razvoja Kopra in njegove okolice; prispeva k boljši kakovosti življenja ljudi in kot rezervat v urbani okolici povečuje dodano vrednost mesta Koper s prostorskega vidika.

Slika 1 in 2: Škocjanski Zatok: – pred renaturacijo (zgoraj) in po renaturaciji, (spodaj), Avtor: arhiv DOPPS

V sklopu projektov Natura Mura in zaDravo so trenutno v teku najboljše renaturacije rečnih mokrišč v Sloveniji do sedaj. Renaturacije reke Mure in Drave obsegajo obnovo poplavnih gozdov, mokrotnih travnikov, mlak in večjih mrtvic, obnovo stranskih rečnih rokavov ter obsežne revitalizacije rečne struge.

Slika 3: odprtje rokava Alter Graba po obnovi; Avtor fotografije: Zavod RS za varstvo narave, Območna enota Maribor

S ponovnim omogočanjem naravnih procesov ob naših velikih nižinskih rekah bomo omogočili dolgoročno obnovo in ohranitev obrečnih mokrišč ob njih.

Slika 4: obnovljen rokav Besnica, Avtor fotografije: VGP Pomgrad

V zadnjih letih so v Sloveniji potekali in še potekajo naslednji projekti, ki so primarno namenjeni obnovi mokrišč na območjih Nature 2000:

- Kras ReVita, ki je namenjen izboljšanju stanja naravovarstveno najpomembnejših delov travnišč in barjanskih površin na Cerknškem jezeru in Planinskem polju in se izvaja v sklopu Operativnega programa izvajanja Evropske kohezijske politike 2014-2020.
- LIFE Stržen je projekt, ki vključuje obnovo struge potoka Stržena na Cerknškem jezeru. V 50. letih prejšnjega stoletja so potok načrtno izsuševali. S povrnitvijo v primarno stanje potok teče v okljukih in vrača vodno dinamiko presihajočemu jezeru. Projekt je tudi prejemnik slovenske nagrade Natura 2000 za varstvo vrst in habitatnih tipov Nature 2000 v Sloveniji.
- LIFE AMPHICON, ki je namenjen ohranjanju dvoživk in njihovih habitatov izboljšujejo povezanost vodnih in kopenskih življenjskih okolij za dvoživke. Do leta 2023 bodo v Sloveniji vzpostavili 130 novih mlak in večjih luž na štirih območjih Nature 2000: 50 na Ljubljanskem barju, 40 na Radenskem polju, 30 na Bohorju in 10 v Jovsih.
- Projekt WETMAN - ohranjanje in upravljanje sladkovodnih mokrišč v Sloveniji so obnovili šest mokrišč: Pohorska barja, Zelenci, Mura-Petišovci, Planik, Vrhe in Gornji kal.
- Mala Barja - Marja je projekt, v katerem so obnavljali mokrišča na 10 območjih Nature 2000 na Gorenjskem in v osrednji Sloveniji. Z odkupi zemljišč in vzpostavitvijo skrbništva ter pogodbenega varstva so omogočili ustrezno upravljanje. Za obnovo mokrišč so odstranjevali zarast in invazivne tujerodne vrste ter uvajali primerne kmetijske prakse. Za obiskovalce so vzpostavili Info center Mišja dolina Natura 2000.
- V projektu Ljuba - Ljudje za barje so na enem največjih mokrišč v Sloveniji, na Ljubljanskem barju, obnovili mokrotno dolino v naravnem rezervatu in v sodelovanju s kmetijskimi organizacijami spodbujali vključevanje kmetov v naravovarstvene ukrepe Skupne kmetijske politike.
- V projektu PoLjuba, ki je prav tako potekal na Ljubljanskem barju, so se osredotočili na izboljšavo kmetijskih praks (časovno omejena košnja, prepoved gnojenja, odstranjevanje invazivnih tujerodnih vrst rastlin) za ohranjanje evropsko pomembnih živalskih vrst, odkupili so pomembna zemljišča in vzpostavili pogodbeno varstvo na skupno 133 hektarih površine. Med terenskimi akcijami je izstopal izlov invazivne tujerodne vrste želv.